

سازمان کنفرانس اسلامی
و منطقه خلیج فارس

سیدعلی قاضوی

(کارشناس ارشد مسائل خلیج فارس)

سرشناسه	:	قاضوی، سیدعلی، ۱۳۶۶ -
عنوان و نام پدیدآور	:	سازمان کنفرانس اسلامی و منطقه خلیج فارس / سیدعلی قاضوی.
موضوعات نشر	:	گلستان: نشر کیسان، ۱۳۹۴.
ملاحظات مآثری	:	۱۴۰ ص: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۷۴۸۱-۵۱-۶ ۱۵۵۰۰۰ ریال
وسعت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۲۹ - ۱۳۹.
موضوع	:	سازمان کنفرانس اسلامی
موضوع:	:	خلیج فارس، منطقه
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۶ ق ۳۵/س ۳/ BP۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۱۱۶۵۷۶

نام اثر	:	سازمان کنفرانس اسلامی و منطقه خلیج فارس
نام مؤلفین	:	سیدعلی قاضوی
ویراستار علمی	:	حاج حسن زاده
گرافیک	:	مصطفی سیال
ناشر	:	کیسان
طبع	:	رعی
پاپ	:	پیشگاه
تیرت چاپ	:	اول/ ۱۳۹۴
شماره نسخه	:	۵۰۰
قیمت	:	۱۵۵۰۰۰ ریال
شابک	:	ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۸۱-۵۱-۶

۱	پیشگفتار.....
۵	مقدمه.....

فصل اول:

چگونگی تشکیل و ساختار سازمان کنفرانس اسلامی

۱۱	نظریه همگرایی.....
۱۳	سازمان کنفرانس اسلامی.....
۱۵	نگاهی به چگونگی تشکیل ساختار سازمان.....
۱۷	زمینه‌های فرهنگی، تاریخی.....
۲۰	زمینه‌های تاریخی - سیاسی.....
۲۵	ساختار سازمان کنفرانس اسلامی.....
۲۶	اجلاس سران.....
۲۷	اجلاس وزرای خارجه.....
۲۸	دبیرخانه.....
۲۹	دادگاه بین‌المللی عدالت اسلامی.....
۳۰	نهادهای وابسته به سازمان کنفرانس اسلامی.....
۳۰	سازمان علمی، تربیتی و فرهنگی وابسته به کنفرانس اسلامی (آ.ا.س.و).....
۳۱	مجمع فقه اسلامی.....
۳۳	مرکز اسلامی توسعه تجارت.....
۳۴	بانک توسعه اسلامی.....
۳۵	صندوق همبستگی اسلامی.....
۳۵	سازمان اسبوا (سازمان رادیو و تلویزیون و خبرگزاری کنفرانس اسلامی).....
۳۶	خبرگزاری بین‌المللی اسلامی «اینا».....

۳۶.....	دانشگاه های وابسته به سازمان کنفرانس اسلامی
۳۷.....	کمیته های تخصصی سازمان کنفرانس اسلامی
۳۸.....	اهداف سازمان
۳۹.....	فعالیت های سازمان
۴۰.....	منشور سازمان
۴۰.....	نسخه منشور سازمان کنفرانس اسلامی

فصل دوم:

سازمان کنفرانس اسلامی تحولی جدید سازمان کنفرانس اسلامی تحولی جدید	
۵۳.....	بررسی دوره های سازمان کنفرانس اسلامی
۵۳.....	دوره اول (دوره تشکیلات و استقرار سازمان)
۵۵.....	دوره دوم (دوره نهادهای سازش و تسطیح سازمان)
۵۸.....	دوره سوم (دوره چالش همه جانبه تعریف اولیتهای سازمان)
۶۲.....	نقدی بر ساختار و روابط اعضا
۶۲.....	مشکلات ناشی از حضور اعراب
۶۴.....	روابط حامی و پیرو با غرب
۶۶.....	وجود شکاف های میان شیعه و سنی
۶۶.....	سازمان کنفرانس اسلامی، سازمانی دولت محور
۶۷.....	جایگاه سازمان کنفرانس اسلامی در عصر حاضر
۶۸.....	اختلافات و منازعات میان کشورهای عضو و ضعف ساختاری در سازمان
۷۰.....	فقدان ساختار اقتصادی مشترک
۷۰.....	فقدان ضمانت های اجرایی برای مصوبات و قطعنامه های سازمان
۷۱.....	فقدان روزآمدی ساختار و اهداف سازمان کنفرانس اسلامی
۷۳.....	وضع حقوقی سازمان کنفرانس اسلامی
۷۶.....	موقعیت کشورهای سازمان کنفرانس اسلامی

فصل سوم:

اهمیت منطقه خلیج فارس و نقش سازمان کنفرانس اسلامی

- ۸۱..... منطقه خلیج فارس و اهمیت آن
- ۸۸..... سازمان کنفرانس اسلامی به عنوان یک نهاد منطقه‌ای
- ۹۱..... سازمان کنفرانس اسلامی و تحولات اخیر منطقه
- ۹۴..... چند نمونه از عملکرد سازمان کنفرانس اسلامی در منطقه
- ۹۸..... سازمان کنفرانس اسلامی و جنگ تحمیلی عراق علیه ایران
- ۱۰۴..... ریاست ایران بر کنفرانس و بحران عراق
- ۱۰۵..... انتقاد از بی‌تفاوتی کفارس در قبال بحران بحرین
- ۱۰۵..... سازمان کنفرانس اسلامی و مسئله هسته‌ای ایران
- ۱۰۶..... علل عملکرد متفاوت سازمان در بحرانیهای منطقه
- ۱۰۷..... اعضای گسترده و ناهمگن
- ۱۰۷..... عوامل خارجی و ساختار نظام بان‌المال
- ۱۰۹..... نگاه عربی یا اسلامی
- ۱۰۹..... موانع ساختاری در سازمان
- ۱۱۱..... نبود ضمانت‌های لازم در تصمیمات سازمان همکاری اسلامی
- ۱۱۲..... نبود رابطه اقتصادی بنیادین بین کشورهای عضو
- ۱۱۳..... نقش مؤثرتر سازمان همکاری اسلامی
- ۱۱۴..... سازمان همکاری اسلامی و آینده پیش رو
- ۱۱۶..... همگرایی اقتصادی بین کشورهای عضو
- ۱۱۷..... علل ناکامی همگرایی در منطقه
- ۱۲۰..... نیروهای حافظ صلح سازمان کنفرانس اسلامی
- ۱۲۳..... تجزیه و تحلیل
- ۱۲۷..... ارائه چند راهکار
- ۱۳۱..... فهرست منابع

پیشگفتار

در دهه های میانه قرن اخیر به ویژه پس از وقوع دو جنگ جهانی که طعم تلخ مصائب غیر قابل جبران آن را به بشریت چشانیده، جامعه بین المللی برای نیل به همدلی، زندگی توأم با صلح و صفا و برای رفع نیازهای آشکار و منافع متقابل اعضای خود به موازات سایر تشکیلات جهانی، سازمان های بین المللی بسیاری بعنوان تابعان جدید حقوق بین الملل در صحنه جهانی ایجاد کرد. سازمان کنفرانس اسلامی که اعضای آن از قاره آسیا، آفریقا و اروپا هستند، یکی از مهم ترین سازمان های بین المللی منطقه ای و قاره ای در عصر حاضر بزرگ ترین سازمان بین المللی در جهان پس از سازمان ملل متحد است. در این نوشتار اجمالاً ساختار و جایگاه سازمان کنفرانس اسلامی و ارزش معنایی هار ضمانت اجرای مصوبات آن بررسی شده است. امروزه سازمان های بین المللی به عنوان تابع درجه دوم حقوق بین الملل هر چند تابع نظام عام بین المللی نیستند بر اساس مقررات حقوق بین الملل دارای حق و تکلیفند و از مکانیسم های مهم نهادینه کردن روابط بین المللی محسوب می گردند. رشد بارز کمی و کیفی این سازمان ها (اعم از دولتی و غیر دولتی) در قرن حاضر به مدد هنجارها و ارزش های رفتاری مدرن، به تدریج تمرکز حاکمیت و اقتدار^۱ در نهایت دولت ملت را به چالش کشیده و جایگاه محوری آن را در روابط بین المللی تحت فشاری فرساینده قرار داده است. جریان انتقال اقتدار از نهاد دولت، ملت به سازمان

^۱ authority

بین‌المللی حاکی از یک تحول تدریجی در ساختار روابط بین‌المللی است که این تحول از یک سو ناشی از افزایش قدرت سازمان‌های بین‌المللی در برابر دولت و از سوی دیگر متأثر از دیدگاه‌های نظری و هنجارهای (رفتاری) بین‌المللی جدیدی است که مفهوم «حاکمیت» را به مفهومی بسیار فرا‌تر از حاکمیت صلاحیت و اقتدار دولت‌ها تبدیل کرده و بر این اساس نظریه «حکمران جهانی»^۱ را به عنوان جایگزین حاکمیت دولت، ملت‌ها مطرح کرده است. دیدگاه وسیع از بعد نظری سازمان بین‌المللی به اداره روابط بین‌المللی اطلاق می‌شود که بنا بر اراده دولت‌های عضو تاسیس و اداره می‌شود. در زندگی اجتماعی، روابط بین دولت‌ها به لحاظ بروز مشکلات، فکر یک زندگی جمعی به وجود آمد. این زندگی جمعی نیاز به یک عمل حقوقی جمعی که ناشی از نتایج مسئولیتی از معاهدات و قرار دادها در زمینه تشکیل سازمان‌های بین‌المللی باشد داشت. در این راستا در چارچوب معاهدات بین‌المللی برای تأمین مشترکات منافع جمعی در سطح منطقه‌ای یا قاره‌ای و جهانی بر اساس اراده دولت‌های مؤسس، سازمان‌های بین‌المللی بسیاری به وجود آمد. سازمان کنفرانس اسلامی تنها نهاد بین‌المللی دولتی مذهبی است که هدف آن همکاری گسترده بین دولت‌های عضو در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است، علت تشکیل این سازمان را باید در ناکامی ناسیونالیسم عربی برای آزادی فلسطین، جنگ فاجعه‌آمیز ژوئن ۱۹۶۷، آتش سوزی عمدی مسجدالاقصی و همچنین نیاز

^۱ Global Governance

کشورهای اسلامی به یک شکل منطقه‌ای خودی، که بتوانند در آن به بررسی مسائل مبتلا به جوامعشان بپردازند دانست. چنان که در این نوشتار خواهد آمد، از بین عوامل ذکر شده، حریق مسجدالاقصی نقشی کلیدی در برپایی سازمان کنفرانس اسلامی بازی کرده است. هدفاین کتاب بررسی انگیزه برپایی سازمان کنفرانس اسلامی، شکل‌گیری ساختارها آن، و نگرش به ایند آن و نقش آن در منطقه خلیج فارس است. برای تجزیه و تحلیل دقیق‌تر مسائل مورد بحث، نظریه همگرایی نیز به اختصار مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

مقدمه

در نیمه دوم قرن بیستم، سران کشورهای اسلامی پس از حدوث یک سلسله رویدادهای سیاسی در جهان اسلام، ضرورت ایجاد سازمانی را که بتواند از بیش از ۵۰ کشور اسلامی، امت یکپارچه ای بسازد، و به جای تفرقه و اختلافات، وحدت و همبستگی را جایگزین کند، احساس نمودند. سرانجام با بستن سران کشورهای اسلامی ایران، عربستان و مراکش، کنفرانسی از وزرای امور خارجه کشورهای عرب سال ۱۹۶۹ در قاهره، راههای موجود برای تشکیل سازمانی با معیارهای اسلامی را بررسی کردند در پی این اجلاس وزرای امور خارجه مراکش و عربستان در هفته اول سپتامبر ۱۹۶۹ در جده با یکدیگر ملاقات کردند و تصمیم گرفتند یک کمیته مقدماتی در سطح وزرای امور خارجه تشکیل دهند. وظیفه این کمیته، ارائه طرحها و بررسی آنها به منظور برپایی کنفرانس سران دولتهای اسلامی بود. نمایندگان دولتهای ایران، پاکستان، سومالی، مالزی، نپال و مراکش اعضای این کمیته مقدماتی را تشکیل می دادند پس از اتمام مبادیات، یاد شده اولین کنفرانس سران اسلامی از ۲۲ تا ۲۵ سپتامبر ۱۹۶۹ در شهر رباط پایتخت کشور مراکش تشکیل گردید. بدین ترتیب سازمان کنفرانس اسلامی با مساعی برخی از دولتهای اسلامی در قالب یک نهاد بین المللی (فائده) (۱) و بر اساس حقوق سیاسی اسلام شکل گرفت. در دهه ۶۰ میلادی مسلمانان شاهد رویدادهای تلخی بودند. این رویدادها هر یک به نوبه خود می توانست موجب ایجاد تنش هایی در میان مسلمانان و یا تحرکاتی در

سرزمین‌های اسلامی شود. یکی از این رخدادها، درگیری چهار ارتش مصر، سوریه، اردن و لبنان در جنگ شش روزه با اسرائیل در ماه ژوئن ۱۹۶۷ بود که به شکست اعراب انجامید. ارتش اسرائیل موفق شود طی مدت کوتاهی صحرای سینا را از مصر، ارتفاعات جولان را از سوریه، کرانه غربی و بخش شرقی بیت المقدس را از اردن به اشغال خود درآورد. این شکست نظامی، دولت‌های عربی درگیر با مساله فلسطین را با بحرانهای سیاسی فزاینده‌ای مواجه ساخت که استعفای جمال عبدالناصر - بعنوان طراح اصلی این جنگ - را به دنبال داشت.

در سایر ممالک اسلامی نیز مساله بی کفایتی و ناتوانی دولت‌های عربی در برخورد با اسرائیل در فکر، موهن قوت گرفت. رویداد تلخ دیگر در این دهه مساله آتش سوزی مسجد الاقصی بود در روز ۱۸ اوت ۱۹۶۹ برابر با ۳۰ مرداد ۱۳۴۸ یک آتش سوزی عمدی در مسجد الاقصی روی داد. دولت اسرائیل این عمل را به یک جهانگرد استرالیایی نسبت داد بر اساس گزارش آسوشیتدپرس که به نقل از مقامات دادگاه استرالیا در تاریخ ۳۰ دسامبر ۱۹۶۹ منتشر شد: «روهین - جهانگرد استرالیایی - در هنگام آتش زدن مسجد الاقصی دچار بیماری روانی بوده و بر طبق قوانین استرالیا این شخص قابل مجازات نمی باشد». در واکنش به این حادثه میلیون‌ها انسان در سرزمین‌های اشغالی و کشورهای اسلامی، آتش سوزی را به رژیم صهیونیستی نسبت دادند و آن را آغاز یک توطئه حساب شده از سوی اسرائیل، علیه مقدسات جهان اسلام قلمداد کردند. واکنش دولت‌های اسلامی

و خصوصاً دولتهای عرب درگیر با مسأله فلسطین نسبت به این فاجعه متفاوت بود و هر یک از کشورهای اسلامی با توجه به ملاحظات خاص خود اعلام موضع نمودند. گرچه حادثه آتش سوزی مسجد الاقصی توسط اسرائیل در ۳۰ مرداد ۱۳۴۸ را بعنوان عامل در برانگیختن کشورهای اسلامی جهت ایجاد سازمانی بدین نام می توان نام برد اما زمینه های سیاسی، تاریخی و فرهنگی که ایجاد چنین سازمانی را موجب گردید، بسیار قابل تأمل می باشد. امروزه این سازمان می تواند نقش پررنگ تری را در حل و فصل بحرانهای جهانی و مناطقی ایفا نماید. یکی از این مناطق که ویژگیهای قومیتی و مذهبی و نژادتیکی خاصی برخوردار بوده و همین موضوع آن را مستعد بحرانهای زیادی کرده است منطقه خلیج فارس است. سازمان کنفرانس اسلامی از آنجاییکه مختار متشکل از کشورهای اسلامی و بخصوص عربی این منطقه را همدردی و همدمی دارد، می طلبد که بازنگری ویژه ای در زمینه فعال کردن دیپلماسی خود را به برد آن داشته باشد تا بتواند نقش خود را در حل و فصل بحرانهای منطقه ای هر چه مؤثرتر به اجرا گذارد.

یکی از مسائلی که در زمینه نظام حقوق جامعه بشری مطرح گردیده، نظام امت واحد جهانی است که ریشه در تعالیم انبیاء دارد و اسلام بعنوان آخرین دین الهی آن را به صورت جامع تعیین نموده است. اسلام جامعه بشری را مجموعه واحدی می داند که در فطرت و تفکر و هدف همگون است و تمامی اختلافات و تفرقه ها و سایر عوامل جدایی را امری عرضی و

ناشی از خصلتهای منفی به دور از مقام و منزلت بشری می شمارد. اختلافات نشأت گرفته ناشی از چنین خصلت هایی در زندگی اجتماعی باعث گردیده تا خداوند متعال برای بازگرداندن جوامع بشری به امت واحد انبیاء را برانگیزاند تا در پرتو تعالیم آسمانی آنان، بشریت از رهگذر وحدت را، تکامل را سریعتر پیموده و در این مسیر پرفراز و نشیب هدایت شود. بنابراین اصل وحدت امت اسلامی از اهداف استراتژیک جهان اسلام است و ریشه در مبنای اعتقادی ما مسلمانان دارد از دیدگاه فقه سیاسی اسلام، وحدت جامعه اسلامی به چهارچوب وحدت ایدئولوژی و اعتقادی امت اسلام خاتمه نمی پذیرد بلکه این همگرایی به همبستگی کامل امت اسلام خواهد انجامید.

سازمان کنفرانس اسلامی با این طرح جامع خود مدعی شده است که می تواند به کمک دولتهای اسلامی، این هدف متعالی یعنی وحدت و همبستگی امت اسلام را جامه عمل بپوشاند اما باید دید این سازمان تا چه حد توانسته است به آرمان های خود نزدیک شود. با توجه به اهداف مندرج در منشور این سازمان که از آن جمله؛ افزایش مسالمتی اسلامی میان کشورهای عضو و حمایت از همکاریهای فی مابین در زمینه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و علمی است، این سازمان طی سالهای اخیر جایگاه ویژه ای در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران داشته است. امروزه سازمان کنفرانس اسلامی با بیش از ۵۷ عضو از میان کشورهای اسلامی، می تواند نقش تعیین کننده ای در تامین صلح و امنیت جهانی و منطقه ای ایفاء نماید.